

MUSEO ETNOLÓGICO DE NONASPE / MUSEU ETNOLÒGIC DE NONASP

"Lo museu parla"

El patrimonio cultural lingüístico aragonés en el Bajo Aragón-Caspe. Memoria oral, año 2016

El patrimoni cultural lingüístic aragonés en el Baix Aragó-Casp. Memòria oral, any 2016

Organiza: Amics de Nonasp

Colabora: Gobierno de Aragón e Institut Ramon Muntaner

ENTREVISTA A PERE SUÑER SUÑER de "Ca Pere"

DATA I LLOC DE NAIXEMENT: 1926, Nonasp

DATA I LLOC DE L'ENTREVISTA: 23/08/2014, al Museu Etnològic de Nonasp, apartat del forn

ENTREVISTADORA: Pepa Nogués

DURADA TOTAL: 1h08'23''

SUPORT: VÍDEO

FORMAT: MP4

(...)

1'10''

P: Son pare ere de Nonasp?

R: Sí.

P: Com es deia?

R: Pedro Suñer Andrés

P: I sa mare?

R: Se die Mercedes Suñer Llop (després rectifica que no era Llop sinó Albiac)

P: Vostè va tindre més germans?

R: 6, en total 6 germans.

P: I vostè quin número de germà és?

R: Lo petit, la basura (je, je).

P: Son pare quants anys tindrie? Quin any degué nàixer?

R: Lo pare es va morir en 82 anys, los anys que fa no ho sé, fa molts anys.

P: Lo seu germà gran quants anys té?

R: Ja s'ha mort, que ere pastisser. Però se'n va morir un antes. Se'n va morir un als 20 anys que era sastre.

P: I d'este germà gran, vostè quants anys se portave?

R: 17. Però ne va tindre un altre, lo gran me portave 22 anys a mi. Lo que es va morir als 20 anys me portae 22 anys. (...) (Així, si el germà gran va nèixer el 1904, el seu va nèixer el 1880 o abans)

P: Els pares de son pare, és a dir, sons iaïos, eren també d'aquí del poble?

R: Sí. Vivien al carrer Soldevila, aquella casa que està en terra ara, davant la farmàcia.

P: I de què treballaven?

R: De pagesos i pastisseria. Ja tenien pastisseria ells.

P: I eren d'aquí? Los dos eren del poble?

R: Sí, sí, los dos. Lo mot de la casa d'ells ere Casoqueta.

P: I sa mare, de quina casa ere?

R: De ca sordet.

P: I se'n recorda dels iaïos, de com se dien per part de sa mare?

R: um.... No.

P: Eren d'aquí del poble?

R: Sí, tots eren del poble.

P: I quin ofici tenien?

R: Llauradors, tots eren llauradors. Lo que passe és que lo iaïo (del pare) ere llaurador i també pastisser i lo de pastisser li ho va passar a mon pare i mon pare al fill gran i lo fill gran ara li ha passat a la filla; 5 generacions!

P: Son germà gran com es deïa?

R: Bertomeu. Lo gran que es va morir es die Mílio que ere sastre.

(ESCOLA)

P: Vostè de petit va anar aquí a escola?

R: Sí, sí, jo sempre vaig anar en lo mateix mestre hasta que va vindre la Guerra. I después ja no vaig anar més a l'escola.

P: I com es deïa aquell mestre?

R: Don Enrique Muñoz.

P: I després ja no va anar més a escola?

R: No, ja no vaig anar més, tot lo que sé ho vaig deprenre d'aquell mestre. Hasta els 10 anys.

P: Quan va vindre la Guerra se va parar l'escola?

R: No és que es va parar, és que después va vindre la posguerra i havies d'aidar. Perquè, claro, quan se va acabar la Guerra jo tenie 13 o 14 anys i pues ja vaig tindre que aidar a casa, al meu pare lo van posar a la presó i... en fin... Natres quan vivie Franco vam marxar pa ca Reus. I quan vam pujar, perquè ell va dir que volie marxar (tornar a Nonasp) perquè la riada d'abans sempre porte brossa, sempre porte canyes i se te pot ambrutar, i que ell no havie fet res a ningú, però va vulgué anar pa ca Reus i els primers que vam tornar después d'entrar Franco aquí vam ser natres. I el van tindre 7 o 8 dies, o 15, sense detindre-lo i después lo van posar a la presó però va ser per dos o tres que el volien mal per coses. Lo que ere alcalde administreae Cal Tés (¿), una de les cases més riques de Nonasp, i el va agarrar en 2 o 3 fraudes i aquell els ho va dir als amos i aquell va ser el que el va denunciar.

P: Així, en aquell moment els pastissers eren sons iaïos?

R: No, no, ja ere mon pare.

P: Llavors vostè ve la Guerra i quan s'acaba és quan han de marxar.

R: No, quan ve Franco aquí és quan marxa'm (...) I després de la Guerra és quan venim aquí a casa una altra volta.

P: I a Reus amb qui van estar? En una família...?

R: Allí vam estar fent lo que puguéssim, 10 mesos.

P: Coneixien algú allí?

R: No, no. Allí mos vam acampar com forme vam poguer. La mare ere molt albitrosa, lo pare ere també molt desperejilat, més que natres, i va començar a buscar oli per aquell Reus i va començar a fer la mà de sabó per allí. I canviaven sabó per conills i venga, avant!

P: Però això no tenia res a veure amb lo que feia son pare aquí al poble?

R: No, no. Aquí és que quan vam marxar natres, quan se va estallar la Guerra, la pastisseria la tenie mon germà que s'havie casat ja, mon germà gran, Bertomeu.

P: I son germà sí que es va poder quedar?

R: Mon germà estae al frente i es va quedar aquí i després va continuar en la pastisseria i quan vam vindre natres ja pastae.

P: Així son pare i sa mare a Reus es van inventar un altre ofici que ere fer sabó?

R: No un altre ofici, pa arbitrà's! Pa lo que passae després (abans), pa arbitrà's! Com que hi havie poca cosa, pos canviave l'arròs, canviave el sabó i au!

P. Què peripècies! Llavors quan s'acabe la Guerra van vindre aquí i resulta que al seu pare lo van empresonar. Quants anys va estar?

R: 27 mesos.

P: I a quina presó va estar?

R: A Casp i a Saragossa.

P: I vostès mentre de què treballaven? Perquè la pastisseria la portava ja son germà...

R: Bueno, però natres teníem una botiga a baix (...) d'ultramarinos, les tendes de després.

P: Però la van montar aleshores o ja la tenien d'antes?

R: Ja la teníem, quan vam marxar mos vam deixar la tenda plena lo que quan vam vindre mos l'havien saquejat. Ja ho havien llimpiat tot.

P: Los de Franco.

R: Los de Franco no, los del poble la van saquejar! I sabem qui! Al meu pare, me sap mal explicar-ho, li va passar un cas. Quan se va estallar la Guerra, pues lo pare d'ell estae en contra dels comunistes i eren nebots d'ell i el volien afussilar ells. I quan van fer les morts aquí se va degué d'amagar a un corral de bestiar que teníem cabres allí. I com que tenien pastisseria pues lo pare servie pa a ca Franc, a ca Roc, les cases més riques, i els altres tenien molta malícia i com que tenie la tenda pues li aidae. Però resulte que després van vindre i els altres també mos van fotre. És a dir, que mos van pegar pels dos cantons.

P. I quan va passar lo de les morts, son pare ho va vore?

R: No, no. Va vore moviment i se'n va anar, a amagà's. Com molts d'esquerres que van tindre que marxar que ere moderats.

I després de vindre de Reus lo ramat de cabras que teníem, 120 cabres, encara estave lo pastor que les portae i el sinyor alcalde este que no podie vore al pare se les va repartir allí on li va donar la gana. Va haver un dels que els va repartir que li va dir: Si les vols, lo que m'ha cobrat a mi (m'ho pagues). I altres no van dir res, se les van quedar. Coses de Guerra!

P: Vostès abans de la Guerra a la seua casa portaven la pastisseria, tot i que la portava ja el seu germà gran que s'havia independitzat, llavors vostès tenien la botiga d'ultramarins, les terres i el ramat de cabres. O sigui, portaven molt de meneo, no?

R: Sí, el pare sempre va portar 2 jornalers el pare. I se li feen vells. Los raders que vam tindre van estar 22 anys a casa. Ara, ell en aquell temps ja els tenia assegurats d'accident. Después (abans) seguretat social no n'hi havia però ell tenia seguretat social, vull dir que ell estava tranquil. Perquè a un camí uno li va passar un carro per damunt lo peu i van dir: El Pere s'arruinarà!-. I el pare se va posar a riure perqu com ja el tenia assegurat... Ere, no és perquè fos el meu pare, però ere un home molt sancer, molt. En tots los sentits. Ere molt sancer.

P: I tots los germans de vostè treballaven per a casa?

R: Bueno, en teníem un que estave baix a la botiga que la vam posar més que res per ell perquè resulte que estae invàlid.

P: El seus eren: primer Emílio que va morir, Bartolomé, després Joaquín,

R: Sí, i entre mig ne van morir dos però la un tenie 8 i l'altre 2 anys. Lo que passae després (abans).

P: I después, vostè i ja estan tots los germans. És com si fossin tres germans.

R: Normalment n'érem 3, ne vam acabar 3: la un de 17 anys, l'altre de 12 i l'altre de ... de 0.

P: Vostè!

R: Sí.

P: I son germà Joaquín és el que diu que estave invàlid. Què li va passar?

R: Va ser coixo de naixement. Tenie aquí a darrere com una cicatriz que lo que va ser sastre (el germà gran) també ho va tindre, però el van operar i aquell va quedar bé. I el mateix metge va operar a aquest i va volgué canviar l'operació i este altre no va quedar bé, va quedar invàlid.

P: Llavors ell estave a la botiga i quan van marxar a Reus es va quedar.

R: Sí, llavors estae a nom de mon pare i quan vam tornar i van posar el pare a la presó pues ja la vam posar a nom de mon germà, Joaquín. I natres pues en lo carro mos dedicàvem a fer el transport.

P: I van tornar a fer el ramat de cabres?

R: No, no, ja no se'n va parlar més de les cabres.

P: I de les terres que tenien?

R: Poques. Pa viure no, vivíem del que s'arbitrae el pare que fee comissió: compraes olives, compraes armelles, compraes carbó...

P: Això son pare sempre ho havia fet? Lo de comprar i vendre?

R: Sempre.

P: I com se die això?

R: Comissions, feen comissions. Perquè normalment después (abans) sempre es treballae pa un amo de fora, diguésem. Natres sempre les vam baixar a Móra d'Ebro les armelles i olives.

P: Les que feien vostès?

R: I les que compràvem. Ne compràvem a tot lo poble.

P: Vostès tenien ametllers, olivers...

R: I vinya.

P: El seu pare ja ho feie això de la comissió abans de la Guerra? I com ho feie? Als productors d'aquí los compraes la collita i...

R: Sí, sí. I natres la baixàvem a Móra. A Móra la veníem a 25 cèntims o 10 cèntims de comissió per per doble, que después se tratae per dobles, i ja està. I quan arribae l'estiu que arribae la

contribució pues pa poder aidar als pagesos anae mon pare a Móra i pujae a lo millor 50 o 60.000 pessetes pa repartir-les pa pagar la contribució los pobres pagesos.

P: I estos diners qui els aportava?

R: L'amo que treballàem de Móra.

P: Què ere com un avançament pa la collita?

R: Sí.

P: Pues està bé, no?

R: Sí, a natres mos anae molt bé i a la gent pues també.

P: Ere molt cara la contribució?

R: No és que fos molt cara, que no donae después (abans). Lo que els pobres llauradors arreplegaen a la collita ja ho devien antes d'acabar. Vull dir que se queixen d'ara, después (abans) sí que ere dolent!

P: Així el vostès feen ere transportar la collita. I el preu?

R: Lo preu lo ficaven ells perquè baixaen les aulives i feen lo rendiment i dien: Ja pots apujar-les una mica! I a lo millor les pujaven 10 cèntims per doble! (...)

P: A Móra d'Ebre, se'n recorde de quin molí?

R: Santiago Hernández.

P: I la varietat d'olives majoritària?

R: Ara hi ha molt albarquí però después no n'hi havie. Ere la d'Aragó que es die.

P: L'empeltre.

I també ho feien en les ametlles?

P: Igual, igual. Ell tenie una fàbrica de xafar armeles i les hi baixàem en lo tren. Ho carregàvem als vagons. Perquè no n'hi havie ni carretera d'aquí a Batea después (abans). En lo tren. Igual les armelles com les olives. Después quanja es va fer la carretera ja vam començar a baixar en lo camión.

P: I des de quan van tindre carro en la seua família?

R: Jo sempre el vaig vore a casa.

P: A Reus ja va marxar amb el carro?

R: Sí, en lo carro cap a Reus.

P: I quan vostè era més menut, son pare també feie viatges amb el carro?

R: Sí, sí. Ja li he dit que sempre va tindre 2 jornalers ell i los portae seguits. Assegurae 4 hòmens sense nom, que es veu quili ho permetien i li valie per tots els treballadors que portaen.

P: I els treballadors on els tenie? Al camp?

R: Al camp, o bé a l'estació pa baixar quan havien de descarregar pues un vagó de ciment o d'abono...

P: I això ho feie ja quan vostè ere menut?

R: Sí.

P: I com s'ho feie son pare per demanar (les comandes)?

R: Pues los vagons d'abono venien per ell, de la casa Cros li enviaven un vagó d'abono i ja està, a repartir pel poble: la un 10 sacs, l'altre 4...

P: Això devie ser ja després de la Guerra?

R: Sí i antes també. Ja repartia antes de la Guerra.

P: I això també era comissió?

R: No, això era del que guanyae ell, això era negoci, venta.

P: Què venie, materials de construcció, abono..?

R: Sí. Teníem un quarto llogat allà baix, este de cal Tes (¿), i mol van prendre quan la Guerra. Encara tenim lo paper per aquí que el vam agarrar de l'arxivo de Salamanca. Son pare mol va portar (Màrio), qui va firmar pa fer-mo-lo deixar i tota la pesca.

P: Fem una mica la trajectòria del seu pare. Ell se va casar i se va posar a treballar a la Venta...

R: A la Venta de San Juan, a Batea.

P: I allí que feie?

R: Ell? Cavar vinya i podar i empeltar.

P: I llavons què va passar?

R: Que va dir: Això no pot ser-. I es va començar a bellugar. Compraen carbó i compraen figues seques, panís, ordi i de tot.

P: I ne venia per tot el poble?

R: Sí.

P: I això ho feen a través del tren?

R: Sí, sempre. Hasta que va arribar que van fer la carretera de Batea i después van començar a buscar los camions.

P: I com ho encarregava el seu pare? Per telèfon?

R: No, no, en carta.

P: I els proveedors d'on eren?

R: Pues igual eren de Barcelona com d'Alcanyís, com de... En fin, d'allí on fos. Les pastes de vainilla sempre mos ho venien de Binéfar, lo xoriço de Vic...

P: Pues sí que venien de lluny!

R: Sí. I les tomaques primerenques mos venien de Gandia, de València, i estaven 8 dies al tren pa arribar aquí.

P: Perquè devien de fer transbordos...

R: A Tarragona feen el transbordo. N'hi havia moltes que pujaven per Saragossa, però normalment sempre venien per baix (les mercaderies).

P: I com fee son pare estos contactes?

R: Pues agarrae i trobae per exemple una direcció en una caixa i deie: Vaig a provar-. O a l'etiqueta.

P: És que ara amb l'internet és molt fàcil, però en aquell moment sorprèn com trobave contactes de puestos on no havie estat. Hi havie telèfon ja al poble?

R: No, no. Quan va vindre lo teléfono al poble estave jo casat.

P: (...) I son pare va heretar el forn?

R: Sí.

P: I vostè li ajudave?

R: Jo poc perquè después quan ja tenie ús de raó ja li van donar amb el meu germà Bertomeu.

P: Com que se porten 17 anys!

R: Claro. Que jo quan vaig nàixer no em volie vore mon germà. Ell ja festejae! I después hasta que es va casar sempre vaig dormir en ell! La vergonya que li va fer a ell per la mare, perquè tenie 45 anys ja la mare quan vaig nàixer jo!

P: (...) Son pare de pagès no havia arribat a fer mai?

R: Sí que fee, pues a regar un dia... Però fee més que res a distribuir la faena i portar els jornalers d'ell.

P: I anave en una somera son pare?

R: Sí.

P: I després de la Guerra tornen al poble i ja no tenen el forn i continuen fent la tenda i...?

R: Sí, la tenda i comissions que les féem junt en mon germà Bertomeu. Les armeles i aulives que compràem anàem junt en mon germà i cada campanya mos partíem los beneficis.

P: I a part d'això portaen productes que pugués necessitar la gent?

R: Sí. Natres portàem abono i tot igual.

P: I lo del carbó?

R: Quan feen carboneres la gent compràem el carbó pa vendre'l pa fora. Se l'emportaven pa ca Almasora, pa ca Reus, tot anae en lo tren.

P: I com trobave els clients el seu pare?

R: Això és lo que dic jo, com los trobae? Però los trobae. El pare quan havia de marxar de viatge se bollie 2 o 3 ous, se'ls posae a la butxaca i quan arribae a Móra se fee un ou i un got de vi i au! I avall! Ja et dic jo que ere especial.

P: I devia de fer viatges a Barcelona a buscar clients...

R: A Reus hi anae molt i a Móra cada setmana. Perquè com estae el mercat de Reus.

P: I tenie més relació cap allà dalt que cap a Saragossa?

R: No, no, aquí a Saragossa no res.

P: Però també hi arribave el tren? També podien tindre ahí una bona porta?

R: No, no, en lo tren no s'hi fea res pa això. Ara, veus, la farina sí que podie venie de Saragossa o Casp.

P: I perquè devia de ser això que n'hi havia més tirada cap a Reus?

R: Aquí sempre lo mercat s'ha tirat més cap a Catalunya, sempre.

(HISTÒRIA DE VIDA DE PERE)

P: Arribem ja a vostè. Després dels 10 anys, de la Guerra, ja no torna a anar a l'escola?

R: No.

P: I se forma en algun ofici?

R: Jo seguisco la mateixa atenció en mon germà de les comissions a mitges. I después arribe un moment que me compro un camión.

P: I quan se casa vostè?

R: Em vaig casar l'any 1952.

P: I la seua dona com se diu?

R: Ángeles Marches Llop. De Nonasp, son iaio no que ere de Batea.

P: Els pares de la seua dona també eren del poble?

R: Sí.

P: De quina professió eren?

R: Pastors

P: Quants fills van tindre?

R: Dos, este (fill) i una xica.

P: I ells van continuar el seu ofici?

R: No, perquè ell va estudiar magisteri i després va tindre sort d'entrar a la Caixa. I la xica pues ha treballat sempre a un taller, des dels 14 anys, d'estos de confecció. I després de 20 o 25 anys de professió la van fotre al carrer sense ni un ral. Ella ara es dedica a la terra. Es va quedar al paro i pa eixir-se'n del paro pues se va ficar d'agricultora.

P: Vostè fee de tratant d'animals?

R: No, jo fee el transport en son oncle (de l'Estela) que ere tratant i jo los dumenges en lo camión anava en ell per estos pobles a comprar i a vendre. Tots los dumenges. Hi havia voltes que anàem a la ruta de Falset i tots aquells pobles del Priorat i hi havia voltes que agarràem la ruta de Bot, Horta, Arenys, Arnes hasta a Vall-de-roures arribàem.

P: Això ho tenie com un extra?

R: Sí. I me venie molt bé perquè així teníem per a passar la setmana. I vam anar molt bé en son oncle. I vaig tindre la desgràcia de què es va morir i no em van avisar per a poder acompanyar-lo i em va caure molt mal a mi això perquè mos volíem de verdad.

P: Ell ja tenie la ruta preparada (quan marxaen los diumenges?)

R: Sí, ell com anae als pobles ja teniu un que li die: Allí n'hi ha un matxo que se'l volen traure. Pos anae. I son oncle (el marxant) tenie una especialidad que si estae la dona los quartos que oferie los ensenyie i com que les dones sou tan (fa el gest de ser d'arreglar per a casa) enseguida arreglae el trate. I me dia: Has vist Pere? Li he posat les 30.000 peles enfrente i enseguida (fa el gest de que les ha arreglades, la dona). I sinós no m'hauria arreglat en ell.

P: Ah! Això era una estrategia que tenia ell! Que les dones quan veien los diners encara que foren pocs ja els venia bé!

R: Pues que s'aconformaen més prompte. A lo millor discutien per 1.000 pessetes i ell fee: Ti. Si vols, venga! Mon n'anem i agarro la mula-. I les posave damunt la taula (les pessetes). I ell que no però ella l'aconvencie que sí. Ja està!

P: És a dir, que feien millor lo trate si estae la dona que si no.

R: Sí. Ere millor perquè la dona pues si l'animal ja no valie pa tindre'l a casa pues l'home volie traure lo màxim possible però ella pues quan vie (les perres) pues... (feen el tracte).

P: Més val tindre algo que no res, devie de dir.

P: I vostè també fee de recader?

R: Llavors anava a Reus i igual pujava pinso com lo que fora... I si em feen encàrrecs pues los portava.

P: Així lo seu ofici quin diria vostè que ha sigut?

R: Ui, mare meua! No vull dir-ho tampoc! Perquè he fet de tot: he fet de pagès, he matat gorrinos, matàvem 25 gorrinos cada dia la quadrilla que anàem... He fet de tot!

(MATAXINS)

P: On ho fea això dels gorrinos?

R: Aquí al poble pa la gent particular, que s'havien criat un gorrino en la seua casa.

P: On ho feen? Al matadero?

R: No, pel carrer.

P: I com li dien a això?

R: Mataxins.

P: Jo ho havia sentit anomenar matarifes.

R: Sí, lo mateix.

P: Anave vostè sol?

R: No, en un altre i hi havie voltes que féem dos quadrilles, mos partíem, anàem 4.

P: I això en quina època ho va fer?

R: Quan tenia 36 o 40 anys.

P: Als 36 és quan se va comprar el primer (camió)?

R: Sí. Después quan lo camión encara anava un dia que els anava a aida'ls.

P: Això va ser hasta que se va comprar el camión?

R: Sí. Después ja últimament ja m'ho vaig deixar.

P: Com funcionave això? Los avisaven d'una casa i anaven?

R: Sí i cobràvem lo que cobréssim en aquell temps: 200 pessetes, 150...

P: I això ho feen a més a més (de complement)?

R: A migdia acabaes sempre, normalment. I l'únic que tenies més faena era los dissabtes i diumenges que la gent treballaen a la mina i llavors anaen a matar el gorrino el dissabte i el diumenge. I n'hi havie dies que ne matàem 22 en un dia. Escomençàem a les 4 del matí i hasta les 4 de la tarde.

P: Què diu? Uff!

R: Acabàem de carn hasta aquí dalt!

P: I com ho feen? Els ajudave en cada casa la família?

R: No, no, natres sols mataèm lo gorrino, lo poçàem en peces, l'estrossàem i ells se l'emportaen i s'apanyaen ells después. Natres només féem que mata'l i llimpia'l i arrega'l, desfer els budells i talla'ls a mida.

P: I com ho feen?

R: Un ganxo i a estirar i au! I a punxar-li en lo punyal lo cor. Si no encertaes lo cor pues xillae hasta que morie.

P: I después lo cremaen?

R: Lo sucarrimàem en argilagues. No n'hi havie butano i en argilagues lo sucarràem. Per a traure-li el pèl i afeita'l. L'afeitàem en la cuxilla fina.

P: Pues fer-ne 22 al dia així és molt, és uno cada mitja hora.

R: Sí, arribaes que... Normalment lo que costae ere $\frac{3}{4}$. Ara, n'hi havie voltes que ne féem 22 però féem dos quadrilles i ja sol te quedaven 11 ja.

P: Així vostès ho feen tot i ja els donaven a la família ja preparat perquè ho feren.

R: Sí, i ells ja feen lo mondongo i s'apanyen después.

(TRANSPORTISTE)

P: I com és que vostè va decidir de comprar-se un camió?

R: Pues perquè el transportiste que n'hi havie aquí, l'Aragonès este, mos fea rabiar: fea un viatge en ell i costae més els gastos lo fer el viatge que el que havie de fer; perquè s'aparave per estos bars i marxae a lo millor a les 5 del matí i torna a la 1 de la nit. I això em va cabrejar i

em va fer comprar un camión. I la verdad, pues no tenia un ral per a comprar un camión i el vaig comprar.

P: Ja no utilitzaven el tren?

R: No, después (abans) ja no anaven en tren. Jo omplie els camions i mos ho baixae este transportiste i mos fea rabiar, mos fee perdre la paciència.

P: I vostè anae també en lo transportiste?

R: Claro! Havia d'anar pa saber el rendiment de les aulives i les amelles.

(...)

P: Este transportista que diu, era d'aquí del poble?

R: No, ere de Miravet. Después es va assentar aquí al poble perquè al portar el camió ell va vindre aquí i es va assentar aquí al poble.

P: Llavors vostè se'l va comprar (el camió) i m'imagino que li va traure la clientela?

R: Oi, claro! Mira, a sa iaia (de l'Estela) tota la berema que feen los hi traïa jo, féiem 3 viatges de camión tots los anys de raïm.

P: se compra el primer camió i quin camió era?

R: Un ASABA, aquells que portaven los dos vidres davant.

P: Era quan tenia 36 anys que tenia los fills i tot en marxa.

R: Sí, la xiqueta va nàixer l'any aquell, l'any 62.

P: I com li va anar?

R: Lo primer camión me va anar molt bé però com que no havien carreteres que havíem d'eixir pels camins pues me se partie molt lo xassis del camión i vaig pensar en canvia'l. Però resulte que me'n vai anar a la Pegaso i sol me donaen del vell 50.000 pessetes.

P: I quan li havia costat?

R: 270.000. I después me'n vaig anar a la JABAR (¿) i me'n donae 70.000. I per 70.000 pessetes me vaig ficar de potes a la cuneta perquè em va eixir dolenta, petaen les camises quan fea 4 quilómetros i sempre havia d'estar als tallers. (...) I este altre me'n va costar 700.000. (...)

P: I este era millor pa anar pels camins?

R: Este me fallae el motor. Se li petaen les camises, al moment se li embolicae l'aigua. I estava avorrit. I un dia em va dir un: Compra't un Ebret pa la teua faena! -. I ahí va ser quan me vaig comprar l'Ebret i va ser la glòria, ja no he anat més al taller, no vaig perdre un viatge.

P: Quin camió era este?

R: Un Ebro.

P: Que era més petit?

R: Sí, de tres tonelaes però jo li'n ficava 5 (riu).

P: I ja després ja li va anar bé, però mentres com va anar suportant els gastos?

R: I el fill estudiant a Saragossa! Pues, mira, a espentes i redolons hasta que vam poder aixecar el cap.

P: Així, en vida de vostè, en lo transport del camió que feia? Comprar i vendre? Quins negocis feia en lo camió?

R: En lo camió después ja em vaig deixar de comprar perquè no podia atendre-ho i ja sols fea el transport.

P: Per encàrrec?

R: Sí. I després ja va ser el moment de què Pedro, lo noi, va acabar lo Magisteri i va vindre pa ca aquí i vaig comprar una retro vella i amb la retro pues portàem arena pel riu i grava i així vam anar aixecant. I després d'estar per aquí treballant va ser quan lo van vindre a buscar pa entrar en la Caixa i hasta ara ha estat en la Caixa.

P: I en el camió, que fee vostè? De recader?

R: Pues lo que pagaen. Un viatge de ciment, pues un viatge. Dos viatges d'abono, pues abono. I els encàrrecs. Tots els encàrrecs que em donaen; si anaes a Fraga i et dien: Porta'm això, porta'm allò-, ho portaes tot. I gasoil, perquè després gasoil aquí no n'hi havive i havies de portar litros de gasoil i els ho portaes aquí als pagesos a casa.

P: I alguna anècdota o coses que li passaren?

R: Pues no, no... Vaig tindre molta sort, no vaig tindre una trompada ni vaig tindre res.

P: I quan fee lo dels animals lo diumenge, en camió ere?

R: En l'Ebro.

P: On està batejat vostè?

R: A Móra d'Ebro.

P: Per què?

R: Perquè el pare no es parlae en lo capellà perquè li venie ciment i ges i no li pagave .

R2: I sa mare no volie que estés sense batejar i el van portar a Móra. I van fer els padrins de Móra i van fer una festa tremenda a Móra. Ja tenies 3 o 4 mesos.

P: Vostès tenien parents o família a Móra?

R: No, amics, del moviment que tenie el pare pujant i baixant tenie molts amics a Móra.

P: Vostè també treballave? (A la dona de l'informant)

R2: Jo treballave a casa. Jo cuidava a un germà d'ell que ere invàlid i a l'agüelo i a l'agüela, als sogres. I a després vaig ficar gorrinos al corral, 120 i cuidava casa i estava en los crios...

P: I cuidava els gorrinos també?

R2: Sí, anava tots los dies al corral i els donava menjar i els arreglava i els llimpiava i tornava a vindre.

P: I ho tenia a prop del poble?

R2: Sí, a un corral que teniem les cabres. Després ja me vaig fer mal al genoll, ja no vaig poder continuar i vaig tindre que deixar-ho.

R: Quan va acabar Pedro la carrera ho vas deixar.

P: Vostè estae tots los dies en lo camió però arribave sempre a casa a dormir?

R: Sí. I que la trobave sempre aquí asentà; si arribave a la 1 de la nit aquí la trobave, si arribave a les, a les 2.

R2: Feia ganxo i m'entretenia. No tenia son d'anar a dormir, que no venia ell no m'adormia.

P: Pues bueno, alguna altra faena?

R: Més encara? (riu)

P: I alguna anècdota de son pare que vostè recorde? O que li passare en algun tracte d'estos...?

R: No, perquè ell sempre deia el mateix: Lo qui no et ve a vendre és a qui millor li has de fer bona cara, pa que et vingue. Si li fas mala cara no et vindrà-. Sempre die el mateix. I: Fes bé i no mires a qui-.

P: I els comptes son pare com ho feien?

R: No, el pare sabia, sabia. Sabia de lletra i sabia les 4 regles que és lo principal. I la mare igual.

P: I vostè que a escola va anar molt poc, per als números com s'ho feia?

R: Jo bé perquè les matemàtiques me van anar sempre molt bé. Vull dir que avui en l'edat que tinc te multiplicaré de memòria.

R2: Pues al repàs quan ere gran.

R: Me va renovar però només hi vaig anar 2 o 3 mesos. Perquè quan estàem a Reus també hi vaig anar a l'institut aquell de Reus.

P: O sigue que sempre van procurar sons pares que anés a escola?

R: Sí. Per ells sempre.

R2: I Joaquín també en sabia de lletra. (...)

P: I son pare quan fee de tratant, los diners on los portave?

R2: (...) Tenim un armariet aquí al quarto en una porteta tancat en clau. I allí ficaen totes les factures i totes les perretes que anaen tocant. Jo encara tinc tota la plata.

R: I bitllets també d'antes de la Guerra també.

P: Dels rojos?

R: No dels rojos, d'antes de la Guerra, del rei.

R2: Sí, que no van valer.

P: I que els portave son pare en una faixa?

R2: Ui, a la butxaca!

P: I en aquella època son pare també portave coses per a les botigues del poble?

R: No, pujàem a les botigues del poble el que arribae en lo tren.

R2: Ho enviaven tot per correo o pel tren a les tendes. Però n'hi havie 6 o 7 tendes!

R: Lo comerç ere Reus. La majoria de les coses eren de Reus.

P: Així, podríem dir que vostè ja ve d'una família de transportistes que primer van començar en lo carro i el tren i després en el camió.

R: Sí.

P: I ja son fill ja ha canviat.

R: Bueno, después lo gendre quan jo vaig plegar va agarrar lo camionet ell. I en la retro. I ell pues ha continuat ja en la retro, encara la té.

R2: El camión ja el va deixar perquè ere petit i no ere rentable.

R: Que es van ficar les coses d'una altra manera! Que Vergés tot lo de material de construcció ho portaven ells i ja pues se te va acabar el xollo!

P: Vostè s'enrecorda quant cobrave? Quant li va costar l'últim camió?

R: 470.000 pessetes.

P: Ah, més barat que el segon!

R: Ere més petit. Ere sol de tres tonelades i l'altre ere de set! Vam anar a menos! (...)

P: Alguna anècdota que recordi de quan vostè era petit? A casa?

R: L'única cosa que la recordo sempre de mon pare és que catòlic no ere gens, però un dia passàem per davant la Mare de Déu (L'ermita de Nonasp), que teníem un trosset de terra allà baix, i cada vegada que passava es traïa la gorra. I li vaig dir: Pare, com és que et traus la gorra cada camí que passes per la Mare de Déu? -. I me va dir: Respecta'm i et respectaré! I això és lo que se me va quedar sempre a mi gravat a la memòria d'ell.

P: Vostè ha anat encara en son pare en el carro a l'estació i això a buscar coses?

R: En lo pare no. Lo pare ja fea temps que no ho fea. Hi anava en lo jornalier, quan esperàem un vagó de ciment o abono pues en lo jornalier i el carro.

P: El carro que vostès tenien com era? Més modern?

R: No, ere un carro gros.

P: Anave en cavalls?

R: Sí, en dos mules que tenia. I les garbes quan havíem de trillar pues totes les portàem en lo carro natres.

P: Que li posoen sobrebaranes?

R: No, uns punxons i les garbes allí clavades i au!